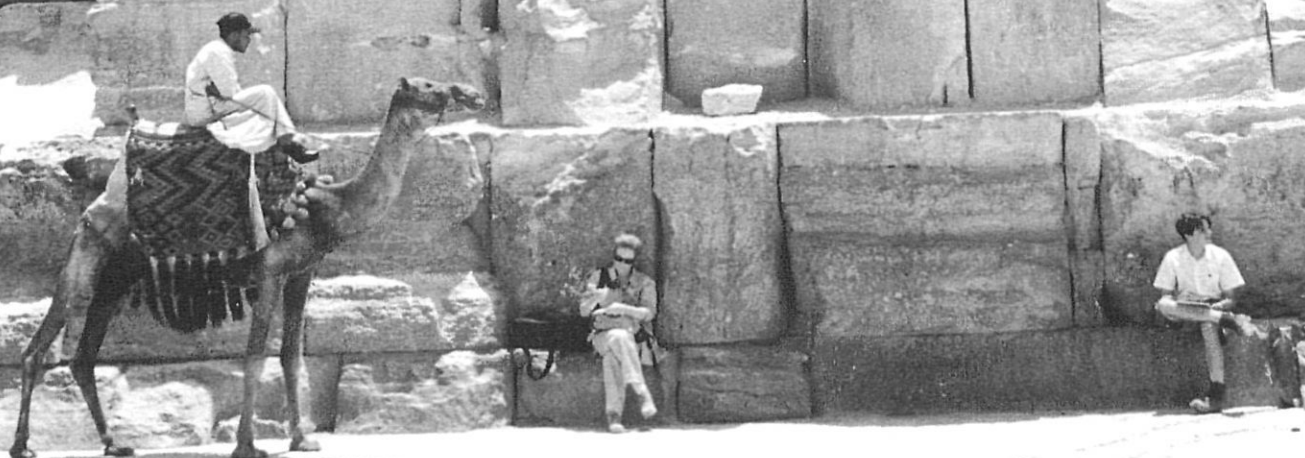

La fascinació del **país de les**

viatges

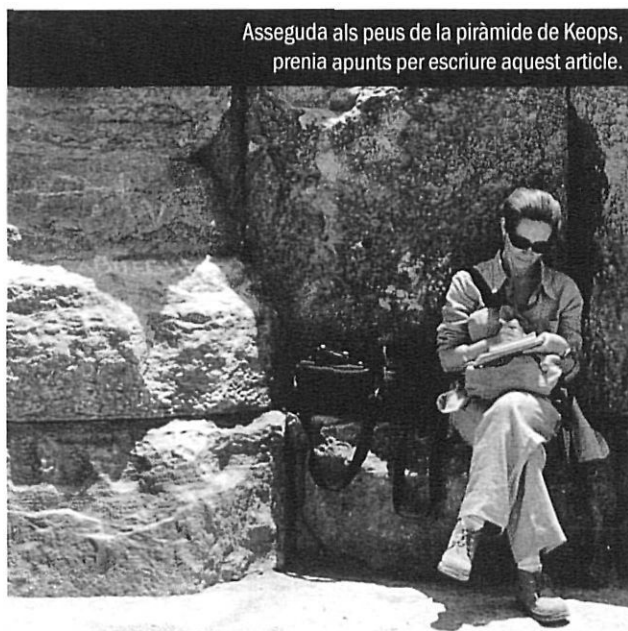

piràmides

Mariàngela **Vilallonga** Què puc explicar d'Egipte que no s'hagi dit ja? N'han parlat els erudits i els escriptors, els viatgers i els poetes, els historiadors i els periodistes, els autors antics i els del Romanticisme, revistes especialitzades i de divulgació; tothom parla i ha parlat d'Egipte. Però la fascinació que produeix aquella terra quan la trepitges per primera vegada és sempre única, irrepetible i intransferible, encara que s'hi hagi arribat amb un bagatge de llibres i de guies, d'estudis i d'històries. Trepitjar el país i sentir el seu magnetisme és una experiència que deixa petja. Què puc explicar, doncs, d'Egipte que no s'hagi dit ja? Com deia el cameller que em mirava mentre jo, asseguda als peus de la piràmide de Keops, prenia apunts per escriure aquest article, puc explicar els meus *feelings*, els meus sentiments, la fascinació profunda que vaig experimentar.

Però quina va ser la causa de tan gran fascinació? ¿Potser l'encanteri me'l va provocar aquell te d'hibisc que vaig prendre al Cafè Fishau, o potser va ser motivat per aquell perfum secret del desert que vaig olorar vora l'esfinx, o potser van causar-me'l les paraules dolces de l'home dels cavalls que vaig escoltar pujant el promontori de Giza, o potser es va produir quan vaig sentir la rialla del camell a redós de la gran piràmide, o potser aquell sol abrasant del desert a Sakkara em va arrabassar els sentits, o potser aquella sorra fina de Dashur em va cobrir la ment, o potser va ser el bes del Nil que em va obnubilar? Què va ser que em va fascinar i que només desitjo tornar a Egipte?

Vaig marxar de Barcelona repetint les paraules de l'oda III, 30 d'Horaci: «He aixecat un monument més perenne que el bronze, més alt que la règia mola de les piràmides...», i preguntant-me si el meu adorat Horaci les hauria visitat alguna vegada. Vaig recordar que jo només havia vist al natural la piràmide del pretor Cesti a Roma, voltada de cotxes i d'edificis. Potser també Hora-

Asseguda als peus de la piràmide de Keops, prenia apunts per escriure aquest article.

ci només va veure aquella. Jo, ara, tenia l'oportunitat de veure i trepitjar el país de les piràmides. M'espantaven i m'atreien al mateix temps, abans de veure-les. Ara que recupero les meves notes de viatge, passats uns mesos, m'adono de l'abans i el després.

A les tres de la matinada d'un dia de final del mes de maig, des de l'aeroport fins a l'hotel, per l'avinguda de les piràmides l'aire que entra per les finestretes del cotxe és tebi. Ens recull un noi de pell bruna, tranquil, ens diu que es diu Àrabe. Als cinc passatgers d'aquell vol que ens allotgem al Mena House ens informa que al Caire el trànsit és caòtic, que els semàfors no es respecten, que cal donar propines a tothom. Són les primeres impressions de les diferències que trobarem en aquella terra de faraons en els nostres recorreguts quotidians. És tan fosc, tan tard i estem tan cansats del viatge que no ens adonem fins a l'endemà que la gran piràmide ha estat observant tots els nostres moviments des que hem arribat a l'hotel a la matinada. És allà, amb el vèrtex apuntant cap un cel blau intens. Ha estat sempre allà, i jo sense saber-ho. A partir del moment en què l'he descoberta, fent-me d'espia, no li trec la vista del damunt. Encara ara em sembla que la veig, sobresortint dels teulats plans, retallant-se sobre el blau immens de dia i il·luminant-se fugaçment de nit, impertèrrita.

A cavall per les piràmides de Giza

L'hotel és com un gueto, com un oasi. Té a un costat el barri de Mena, la misèria del present; a l'altre, les tres piràmides de Giza, l'opulència del passat. És a la frontera entre el Caire i el desert. Les piràmides són tan a tocar de l'hotel que decidim anar-hi a peu, sols. Una plaga d'egipcis ens assalta a la porta: taxis, excursions, ens ofereixen de tot. Aconseguim traspasar aquesta primera barrera. Les piràmides ens esperen al capdamunt d'una petita pujada. Ja quasi hi som. Finalment les podré tocar. Travessem el carrer. Segon assalt. Aquest cop perdut. Ens trobem en un enorme estable amb el

Encara em sembla que veig la piràmide de Keops sobresortint dels teulats plans de l'hotel.

Un enorme estable amb terra cobert de fang i d'excrements és a tocar de l'hotel i al costat de les tres piràmides de Giza.

L'esfinx és al costat del temple de la vall, del conjunt funerari dedicat a Kefren i sembla que és una escultura colossal dedicada a ell.

terra cobert de fang i d'excrements, els uns sobre els altres des de fa anys i més anys. Recordo el que, per sort, havia llegit el dia abans, a casa, del viatge al Caire de Josep Pla el mes de gener de 1960: «A mesura que hom s'hi va acostant [a les piràmides], la situació es torna molt decebedora per la brutícia, l'abandó i el desordre que hi ha en els espais immediats. S'hi arriba després d'haver caminat una bona estona per un sorral ple de deposicions dels camells que els turistes utilitzen per a fer-se retratar muntats sobre els seus geps». Encara està igual, penso, des de l'any 1960, quan Pla ho escrivia. Tot és aquí des de sempre: les piràmides, l'hospitalitat tremendament interessada dels egipcis, els detritus, la sorra del desert, la penúria i la grandesa d'un poble i d'un país de terra bruta i de cel claríssim. Tractes i regateigs. No hi ha manera possible de sortir de l'estable. Guanyen ells.

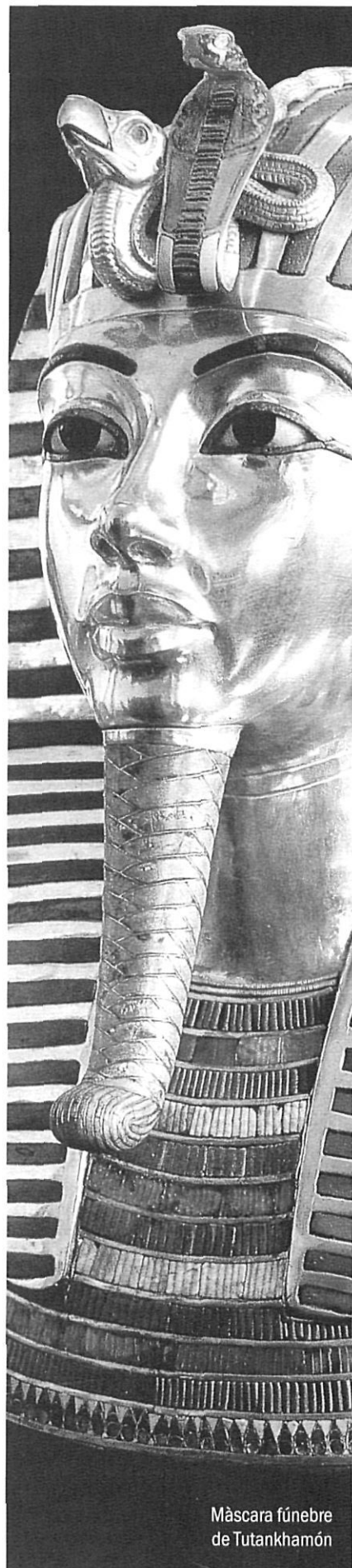
Em trobo dalt d'una euga que es diu Marion, pujant muntanya amunt per un pendís estret, pedregós, sinuós, un camí de cabres amb cabres i gallines, i gossos vells i secs, i ànecs, i brutícia acumulada. I penso que si caic agafaré una infecció o el tifus o el tètanus o què sé jo. I dec fer una cara de mil dimonis. I l'home dels cavalls em diu «Que no és això el que volies veure?». «Sí, és clar», li responc. «I doncs, que no estàs bé? Sigues feliç, somriu, cap problema, mira al teu costat». I les piràmides al costat dret m'anaven acompanyant tot el camí. I jo sense saber-ho. Sempre allà, protectores. Arribem a dalt. A sota, al cantó esquerre, l'esfinx, petita, com una vedet davant d'una multitud de cadires arrengrades per a l'espectacle nocturn de llum i so. Allà lluny, a l'horitzó, les piràmides de Sakkara desdibuixades en la calma del desert sobre aquell cel blau. Al fons, darrere meu, la ciutat del Caire, llarga, estirada, carregada de *smog*. Les primeres cases del barri de Mena, a la vora, amb els teulats de palla o d'herba com les cabanes dels pastors de *Les bucòliques* de Virgili, les cases sense portes, la roba estesa per tot arreu, runa, rajols amuntegats. Una mica més enllà, el cementiri. Taques de flors vermelles. L'home

dels cavalls em pregunta si estic bé, si estic feliç. «Sí, és clar», li contesto. L'emoció és massa intensa, massa nova, massa de somni i massa real per no ser feliç. «És irrepètible», em diu ell, «només una vegada a la vida». Li dic que no, que hi tornaré. «Ben tornada», em contesta. Però no serà com la primera vegada. Mai més no ho podrà ser. Contemplo la règia mola de les piràmides. M'impregno els ulls amb la silueta tres vegades triangular.

Baixem per un altre cantó, més planer. Voregem el cementiri dels egipcis, el copte i el musulmà. Eucaliptus alts. L'esfinx em saluda graciosament. Entrem al barri de Mena. L'home dels cavalls és fill d'allà. Tot-hom ens saluda, perquè tothom el coneix. La crinera de la Marion és plena de mosques. Els genolls em fan mal. Però no puc deixar de mirar a banda i banda, de saludar gent descalça, homes amb vestits fins als peus, dones amb el cap cobert, asseguts a terra, venent pa de pita, i síndries; i els gossos i els ànecs i les cabres es passegen pel mig, indolents com els seus amos, sota quaranta graus d'un sol que crema, que asseca i que purifica tanta deixadesa. Fa, però, menys pudor de la que em pensava. Passa un carro que ven sucre amb un altaveu que ho anuncia. L'home dels cavalls explica que quan era petit la seva mare li'n comprava. Em diu que li doni una bona propina. Que ell també té un fill i que la vida és cara. Em demana un bolígraf espanyol per a ell. Li dic que no en tinc cap, l'únic que portava l'he deixat a l'hotel. Cap problema, em contesta.

Memfis i Sakkara

La guia, l'Abir, i el taxista ens esperen a la recepció del Mena. Ella, musulmana, porta el mocador al cap i els braços coberts. Enfilem cap a Memfis. La carretera discorre paral·lela a un dels canals del Nil. Primer m'he pensat que era d'una sola direcció, però no. Vénen cotxes en sentit contrari. El trànsit és caòtic. Més que a Grècia. Des de la finestreta del cotxe passa, com en una pel·lícula, la vida de l'altre cantó. La vida al

Màscara fúnebre de Tutankhamón

camp a la vora del Nil, fèrtil. Palmeres i més palmeres, enormes, precioses, com m'havia imaginat. Xais, ànecs, toros, vaques, gent tranquil·la al mig del camí, gent que mig feineja, gent que pesca. Arribem a l'antiga Memfis. Res de l'esplendor de l'antiga necròpolis. Només la gran estàtua colossal de Ramsès, perdudes les cames, ara estirada enmig d'un recinte cobert i lluminós construït a la seva mida. A fora, acàcies immenses, ficus imponents, palmeres esponeroses. I gossos mandrosos ajaguts arreu, barrejats amb basaments d'estàtues i restes d'amples columnates.

El camí fins a Sakkara passa pel mig de palmerars d'un verd fosc, però evanescent. Sense transició, desapareixen sobtadament les palmeres per donar pas al desert. Enrera deixem la vorera del Nil. Sense ombres, sota el sol ardorós la carretera serpenteja entre dunes d'una sorra finíssima, com pols. Tanta i tanta que els nostres ulls no poden abastar-la tota. Els colors han canviat radicalment. Només perviu la intensitat blava del cel. Ara el sol es reflecteix en la sorra, tot rellu, cel i terra. Som al domini del sol, tot i que anem a visitar tombes. El món de les ombres és amagat dins de les grans moles. A fora l'excés de llum aclapara.

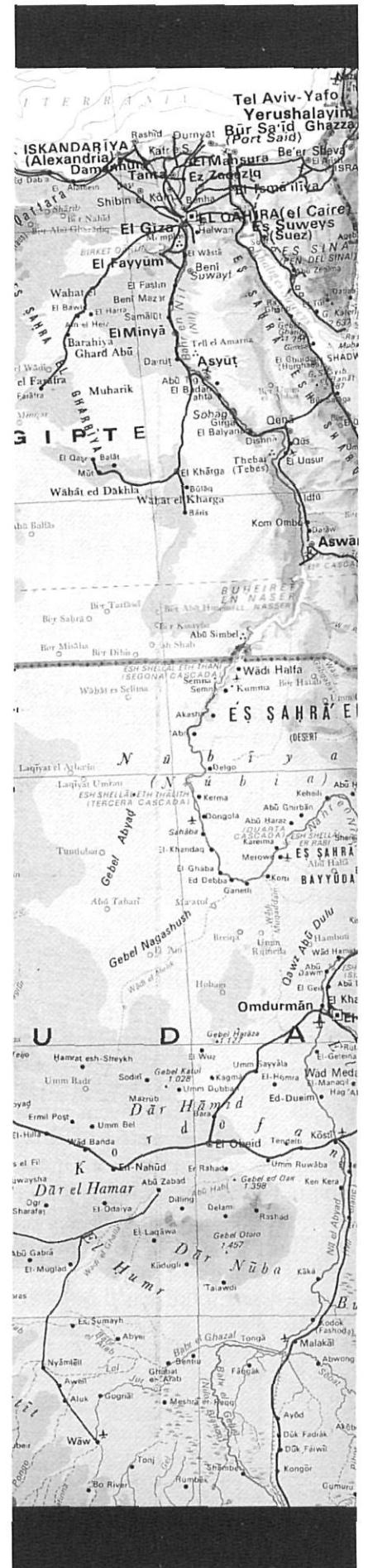
Des de tots els emplaçaments de piràmides es veuen les altres piràmides. Així, des de Sakkara veiem les tres piràmides de Giza. Lluny, pampalluguejant enmig del blau calitiç del fons de tot de l'horitzó del desert. Li faig notar a l'Abir que l'intens color de sol d'on som nosaltres s'acaba convertint en aquest blavós transparent i esvanit de la línia més llunyana. Em diu que, com que cada dia veu el desert, ja no s'hi fixa. A mi se'm queda fixat als ulls i el veig encara en intentar recordar-lo sobre el paper, només amb mots.

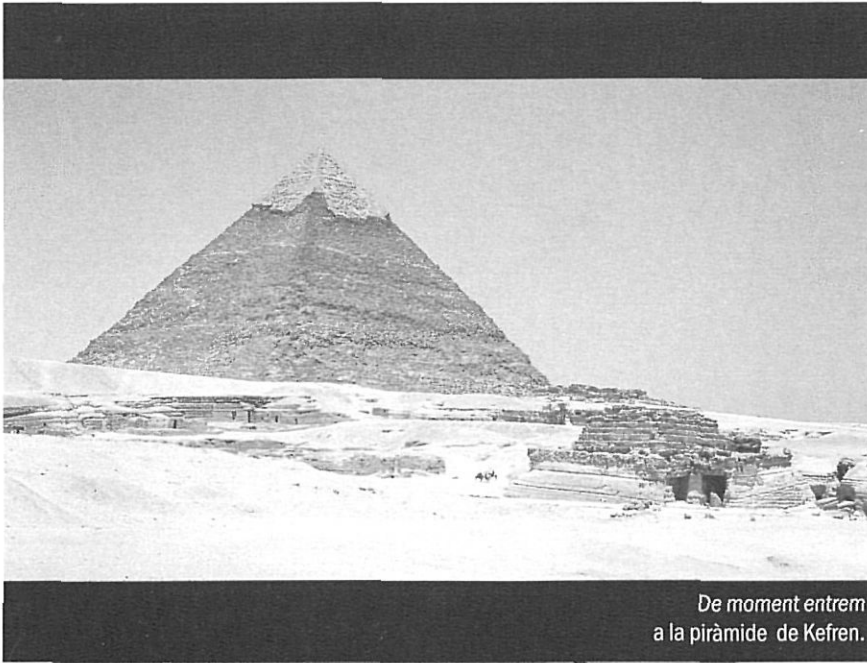
No fa ni una alenada de vent. La calor és intensa i seca. Al cel no hi ha ni un núvol. Abans d'arribar a tocar la piràmide escalonada, entrem per la porta principal del conjunt funerari de Djoser. Només de travessar-la ens rep una galeria coberta, llarga i estreta, vorejada a banda i banda per columnes fasci-

culades. Darrere de les columnes, mig asseguts o ajupits, hi ha obrers egipcis que treballen en les tasques de restauració, poleixen la pedra o a cops de martell trenquen els blocs. Amb les seves túniques blanques, el cap cobert i la pell fosca, ens somriuen sempre, com si el temps s'hagués aturat per a ells, al segle passat, o fa milers d'anys. La mateixa feina, el mateix sol, la mateixa enveja de l'arquitecte francès Jean Philippe Lauer, que, amb els seus 95 anys d'edat, encara torna cada any, a l'hivern, a la seva casa al costat del recinte, per dirigir les excavacions i la restauració. Voregem la piràmide del sis escalons. Ara és tancada, perquè el seu interior amenaçava ruïna. Passem pel mur de les cobres. Dretes damunt de la seva anella, contemplen les anades i vingudes dels visitants, immutables. Desenes de mastabes s'alineen en els carrers dessota del mur. Ens arribem fins a la de Mereruka, amb relleus, pintures i jeroglífics a les seves més de trenta sales, un vertader laberint ben guardat per un egipci que s'entesta a fer-se fotos amb nosaltres. No és el primer ni serà l'últim. Després, la inevitable propina. Finalment entrem a una piràmide, la de Teti, de dimensions reduïdes però amb un cel estelat impressionant a la volta puntuda de l'interior de la cambra funerària. L'únic luxe. Em vénen a la memòria les pintures etrusques de les tombes de Tarquinia.

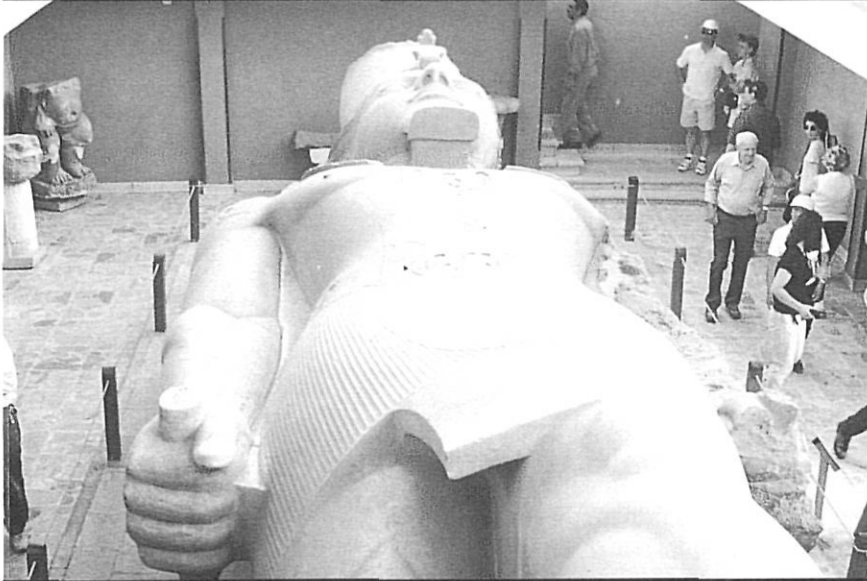
Kefren, Keops i l'esfinx

Tornem a Giza. La piràmide de Keops fa més d'un any que és tancada, perquè hi estan arreglant el sistema de ventilació. Sembla que tindrem sort, però. Està previst que el dia abans del nostre retorn inaugurin la restauració i la tornin a obrir al públic. De moment entrem a la de Kefren. No som els únics que n'hem tingut la pensada. Tot és ple de turistes. El passadís per accedir a l'interior és estretíssim, de baixa alçada i atapeït d'italians. Arribem finalment al mig

De moment entrem
a la piràmide de Kefren.

Arribem a l'antiga Memfis. Res de l'esplendor de l'antiga necròpolis.
Només la gran estàtua colossal de Ramsés, perdudes les cames.

Contemplo la règia mola de les piràmides.
M'impregno els ulls amb la silueta tres vegades triangular.

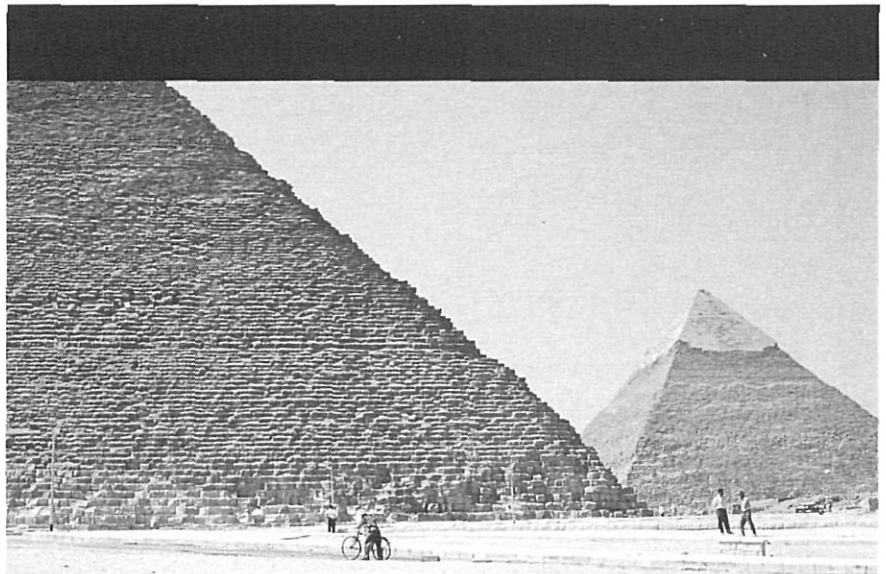
de la piràmide. A la paret frontal de la cambra sepulcral hi ha una inscripció de Giambattista Belzoni, excessiva, amb la data de la primera vegada que hi va entrar, 1818. Falta l'aire i tot està embussat de gent. Sortim pel mateix camí per on hem entrat. Així és que ens trobem de cara un munt d'italians que entren. No hi cabem. Cops al cap. La motxilla que porto penjada a l'esquena va tocant el sostre del passadís i em pesa. Arribem a la sortida. Batallons d'egipcis ens volen vendre de tot, des de postals fins a figuretes, samarretes, ampolles d'aigua o monedes. Ens obrim pas entre la multitud. Baixem fins a l'esfinx ja del tot desenterrada de les sorres invasores. És al costat del temple de la vall, del conjunt funerari dedicat a Kefren, i sembla que és una escultura colossal dedicada a aquest. Veiem com encara guarda entre les seves potes l'estela del somni. L'Abir ens explica el seu significat. Durant l'Imperi Nou es creia que l'esfinx representava el déu Ra. La sorra ja havia soterrat els seus membres i només en sortia el cap. Els prínceps anaven a la seva ombra a meditar. Un d'ells s'hi va adormir i va somniar que el déu-estàtua li deia que, si l'alliberava de la sorra, el faria rei. Aquell príncep va desenterrar el cos de l'esfinx. Al cap de poc es va convertir en Tutmosis IV. Va fer erigir l'estela amb la història del seu somni i la va posar al peu de la seva protectora.

L'Abir ha de presentar el seu projecte de tesi sobre les restes egípcies al Líban, així és que no pot acompanyar-nos l'endemà. Enfilem la pujada a peu cap a les tres piràmides, des del Mena. Hem après a dir que no. La turbamulta d'egipcis que ens ofereixen cavalls, camells, taxis i excursions de tot tipus, només de sortir de l'hotel, es va retirant a poc a poc davant les nostres negatives. Pràcticament tots els turistes són a Kefren, perquè Keops és tancada. Les piràmides petites que hi ha al seu voltant, però, les de les reines, són obertes. Entrem en una i una altra i una tercera, fins que ens cansem de pujar i baixar escales ajupits, de suar en l'interior de les cambres sepulcral, buides, amb llums grocs que ressalten més el color de la pedra.

Voregem Keops sencera, gaudint del plaer de tocar la pedra antiga polida pels anys i per l'home, pels embats del vent i les tempestes, de sorra, més que de pluja. La seva grandària és aclaparadora. Com el sol que cau damunt nostre, vivificant. Quan fa ombra la piràmide? M'assec a l'ombra nul·la de Keops amb la mirada posada cap a Kefren, voltada d'autocars de turistes. Són les 12 del migdia. El sol deu estar al seu zenit. El cel té aquell blau que m'entusiasma. Les mosques voleien entorn meu i dels camells que fan guàrdia vora nostre amb els seus camellers. Esperen feina. Però no hi ha gent. Els bramuls dels camells, els crits dels seus amos i un transistor amb música egípcia que tenen els guàrdies trenquen el silenci. L'amuntegament de blocs de pedra no s'acaba mai. S'enfila cap al cel, cap al sol. Estic asseguda a la falda de l'única meravella supervivent de les set del món antic.

El camell que tinc al davant em mira i bramula. Li pregunto al seu amo si és que s'ha enfadat. De cap manera. Diu que em somriu. M'explica que es diu Moisès i que és un *business-camel*. El fa seure. Moisès plega les seves potes arrugades amb calma i parsimònia. El seu color de sorra del desert enfosquida contrasta amb les coloraines de les alforges de llana. També contrasta la tranquil·litat d'aquesta banda de la piràmide amb l'altre cantó, on desenes d'obres escombren literalment el desert i el cobreixen de roges catifes per poder rebre com cal el ministre que l'endemà inaugurarà la remodelació de l'interior de la piràmide. Ens perdem enmig del seu brogit. I anem a parar al costat del museu de la barca solar, just davant del gran esvoranc excavat a terra on romanía enterrada la barca de fusta amb la qual el faraó Keops havia realitzat el seu darrer viatge fins a la magnífica tomba, la gran piràmide. Ara la barca es mostra dins d'un museu elevat construït a mida, és a dir amb forma de barca. Penso en la de Caront, molt més simbòlica i irreal que la barca solar que estic contemplant.

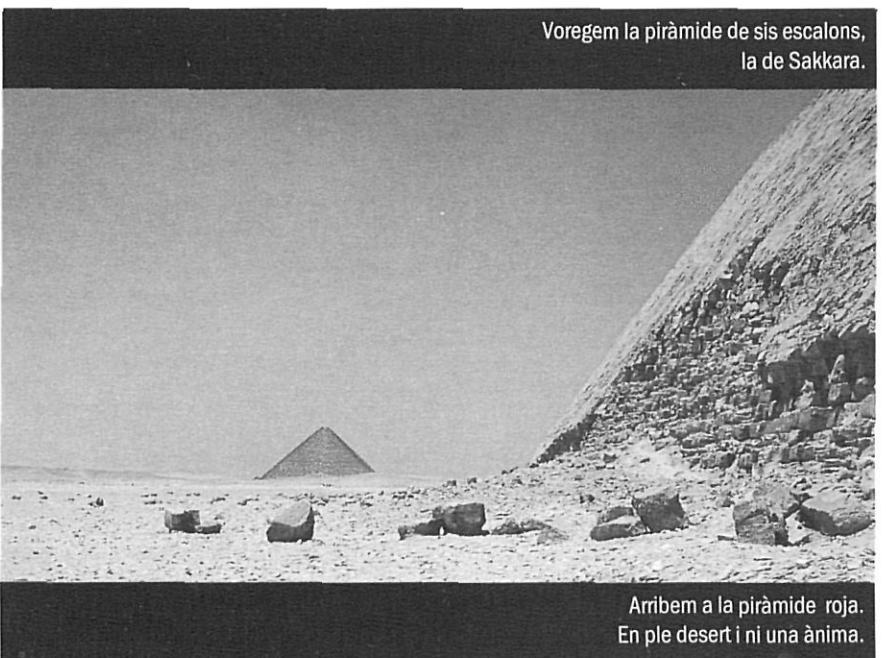
Els antics faraons egipcis feien un viatge real amb una barca real, per arribar al seu darrer destí. O el

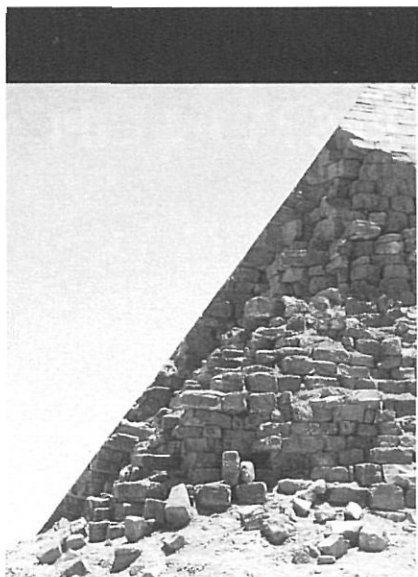
De Keops en queda només una petita estatueta que no fa més d'un pam. I la piràmide més gran del món.

Voregem la piràmide de sis escalons, la de Saqqara.

Arribem a la piràmide roja. En ple desert i ni una ànima.

Els blocs de pedra de les piràmides han estat arrabassats i reutilitzats en altres construccions.

L'amuntegament de blocs de pedra no s'acaba mai.

que ells es pensaven que seria el seu darrer destí. La ironia final i més gran d'aquest seu destí és que la majoria d'aquells homes tan poderosos, que es van fer construir les tombes més arrogants del món per reposar-hi eternament, guarnits de capes i més capes d'or, han acabat dins d'una vitrina de vidre blindat, protegida la seva nuesa només per les benes de lli, ennegrides pel pas dels anys, amb què embolicaren la seva pell ara dissecada, i acompanyats només pels estris que controlen la temperatura i la humitat, sense ofrenes ni joies i a la vista de tothom. Angunieja veure'ls arreglats dins les seves vitrines a la sala de les mòmies reials del Museu Egípc del Caire. Mentre que dins de les piràmides queda només nuesa i la gran bellesa de la pedra bastida, sense la utilitat per a la qual va ser creada.

Dashur

L'Abir fa aturar el cotxe perquè puguem veure desdibuixades al fons dels palmerars la piràmide roja i la piràmide romboïdal del complex funerari de Dashur. Aquest, situat al costat d'una base militar, fins fa ben pocs anys no s'ha pogut visitar. Arribem a la piràmide roja. En ple desert i ni una ànima. Més ben dit, quatre persones: una parella gran de Pensilvània amb el seu taxista, que acaben de visitar el monument, i el seu guardià. Fa vent i sol, sempre el sol arborós del desert. Volem entrar a la piràmide. L'Abir es queda al cotxe a descansar. El taxista surt a estirar les cames i s'asseu en un banc sota l'única ombra dels voltants. Pugem fins a la base per una llarga escala de sorra i taulons de fusta. Després ens enfilem pels blocs de pedra fins arribar al forat d'entrada, que és quasi al mig de la piràmide. La inclinació del passadís que accedeix a l'interior és tan pronunciada i l'escala és tan llarga que decideixo quedar-me a fora. Ells entren. A mig camí se'n va el llum. El guardià em diu que ja no tornarà en tot el dia. Ells decideixen arribar al final. Per fi faran servir la llanterna. M'assec al sol, al costat del forat d'entrada. La vista que contemplen

els meus ulls enmig d'aquella solitud m'impresiona. Sento que la meua pell enrogeix sota el sol abrusador, però el ventet n'assuaia els efectes. Davant de la immensitat del desert i la grandària de les piràmides experimento més que mai la meua petitesse. Al fons de la línia de l'horitzó torno a veure les piràmides de Sak-kara enmig del blau que tremola. Desitjo que aquella visió no s'esborri de les meves retines.

La piràmide romboïdal no es pot visitar, però la voltem sencera a peu pel desert que la guarda, per veure la seva forma estranya. Havien començat a construir-la amb una inclinació tan enlairada que van tenir por que no resistís, i a mig fer en van canviar l'angle. És, amb tot, la que conserva millor la superfície exterior llisa i polida. Fa un vent cada vegada més fort i un sol tan intens com sempre.

Tornem amb el temps just per entrar a Keops. Els turistes encara no saben que ja s'hi pot accedir. Fa només un parell d'hores que l'han oberta. Nosaltres tres i l'Abir, sols dins de la gran piràmide. La gran galeria és tan alta com una catedral gòtica i a la cambra funerària les veus ens retornen. El sepulcre buit de granit fosc, que havia guardat el cos sense vida de Keops, roman encara dins de la cambra del rei. Milers de tones de pedra estan situades damunt nostre, en una construcció d'una perfecció mai igualada. Se sent el pes dels segles amb tanta intensitat com el pes de la pedra que va arribar a 147 metres d'alçada. De Keops en queda només una petita estatueta que no fa més d'un pam. I la piràmide més gran del món.

Amb l'olor estrident del carreró de les espècies de Jan el Jalili entaforada al nas, amb el cant del muetzi i la dringadissa dels cristalls de les làmpades de les mesquites ressonant en el fons de les orelles, amb el sol a la pell, amb els ulls plens del blau del cel i del groc del sol a la sorra del desert i a les piràmides, amb la fascinació al cos, l'avió s'enlaira, mentre les set boques del Nil besen la mar.

MARIÀNGELA VILALLONGA
és professora de llatí.